

TEŞKİLAT-I MAHSUSA VE BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDAKİ FAALİYETLERİ

Gönül GÜNEŞ*

ÖZET

Kuruluş tarihi tam olarak saptanamayan Teşkilat-ı Mahsusa geleneksel Osmanlılık fikrine bağlı gibi görünse de, teşkilat Panislamizm ve Pantürkizm fikrine dayanmıştır. İttihat Terakki'nin yönetimi ele almasından sonra örgütün ilk teşkili 17 Kasım 1913 tarihine rastlamaktadır. Bu örgüt Sadrazama bağlı olarak çalışmıştır. Bu bağlantı, idari bağlantıdan ileri gitmemiş ve örgüt çalışmalarında bütünüyle bağımsız hareket etmiştir. Örgüt başkanı sadece Sadrazam ve Harbiye Nazırına bilgi vermiştir. Bu teşkilat; Ağustos 1914 yılında yeniden örgütlendiğinde, Rusya, Fransa, İngiltere'ye karşı çalışmalar yürütmüştür. Bu üç devletin kontrolündeki bölgelerde çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Casusluk ve karşı casusluk için hücreler ve gizli gruplar kurmuştur. Askeri operasyonlar için düzensiz kuvvetleri silah altına almak, eğitmek ve idare etmek üzere çete savaşı uzman kadrolar oluşturulmuştur. Bazı bölgelerde Osmanlı topraklarını koruyan tek itihatçı güç olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Teşkilat-ı Mahsusa, İttihat Terakki, Süleyman Askeri, Enver Paşa

* Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara/Türkiye, gonulgunes@hacettepe.edu.tr

THE SPECIAL ORGANIZATION AND ITS ACTIVITIES DURING THE YEARS OF WORLD WAR I

ABSTRACT

The Special Organization (Teşkilat-ı Mahsusa) whose exact date of establishment is not precisely known seemed to be committed to the idea of traditional Ottomanism, however the organization relied on the idea of Pan-Islamism and Pan-Turkism. After the Committee of Union and Progress Party took power, the organization was officially established when 17 November 1913. This organization was affiliated with the Grand Vizier. However, this affiliation was entirely administrative and the organization acted independently in conducting its mission. The head of the organization informed only the Grand Vizier and the Minister of War. When the organization was re-organized in August 1914, it conducted operations against Russia, France, and England. They engaged in activities in regions controlled by these three countries. They established cells and clandestine groups for espionage and counter-espionage activities. For conducting military operations, units that were experts in guerilla war were established in order to mobilize, train and manage irregular forces. It became the only Unionist power protecting the Ottoman lands in some areas.

Key words: Teşkilat-ı Mahsusa, İttihat Terakki, Special Organization, Süleyman Askeri, Enver Paşa

Giriş

Casusluk bir başka deyişle haber alma, insanların var olması ve toplum halinde yaşamaya başlamalarından itibaren görülmeye başlanmıştır. Hun, Göktürk, Uygur, Selçuklu, Osmanlı toprakları ile Balkanlar, Ortadoğu, Avrupa gibi yerler casusluğun görüldüğü topraklardı. Aslında casusluk her toplumda var olmuş; ancak stratejik öneme sahip yerlerde çok daha etkili bir şekilde yürütülmüştür, demek daha doğru olacaktır.¹ Savaşların kazanılması kadar barışların devam etmesi için de istihbaratın büyük rolü olmuş, ilgili devletin gelebilecek iç ve dış tehditlerden haberdar olmasını sağlamıştır.

Osmanlı imparatorluğu da istihbaratın önemini dikkate alarak, istihbarat faaliyetlerine önem vermiştir. Özellikle; II.Abdülhamit, istihbarat işlerini bizzat kendi idare etmiş bir kişi olarak bilinmektedir. Yıldız İstihbarat Teşkilatı da denilen haber alma örgütünün Batılı devletlerin emellerini gerçekleştirme yolunda bir engel olarak görüldüğünden onların boy hedefi haline gelmiştir. II.Meşrutiyet'in ilanından sonra bir çok kuruluş gibi bu teşkilat da dağıtılmış, görevleri Miralay Galip Bey idaresindeki Emniyet-i Umumiye devredilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ve özellikle savaş sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı düşman tarafından çok yoğun biçimde casusluk faaliyetleri gözlenmektedir. Başta İngilizler olmak üzere Ruslar, Fransızlar, Balkan Devletleri ve Almanlar Osmanlı topraklarında bu yönde faaliyette bulunmuşlardır. Bu devletler Osmanlı içerisinde kendilerine casusluk yapacak kişileri bulmakta zorluk çekmemişlerdir.² Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Sırlar, Bulgarlar, Ulahlar, Araplar ve bazı Arnavutlar düşman istihbarat teşkilatlarınca satın alınmışlardır.³ Nitekim, gelişen olaylar karşısında kuvvetli bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın bir uzantısı olarak Birinci Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce Enver Paşa başkanlığında Teşkilat-ı Mahsusa kurulmuştur.

1 Casusluğun tarihsel gelişimi ve eski Türklerde casusluk kavramı için bkz: Ergun Hiçyılmaz, **Belgelerle Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk örgütleri**, Ünsal Kitapevi, İstanbul.

2 Osmanlı İmparatorluğu dışında gizli örgütler kurulurken, Osmanlı yöneticileri de yanlış politika içindeydiler. Dış işlerinde çok fazla sayıda gayri müslimler görevlendirilmiştir. Bunların içinde Rumlar geniş yer tutmuşlardır. 1792'den itibaren Avrupa'da elçi ve temsilci bulunduran Osmanlıda görevli kişilerin yarısından fazlası Hristiyandı. Örneğin 1866 yılında 12 ülkede sürekli temsilci bulundurulmuş, bu sürekli temsilcilerin 7'si Hristiyan ve Rum kökenlilerden oluşmuş, katiplerin tümü ise Rum'du. Hiçyılmaz, **a.g.e.**, s.36.

3 Hasan Köni, "Birinci Dünya Savaşı Öncesi İstihbarat ve Günümüze Etkileri", **Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Ankara, 1989, s.278-303.

Teşkilat-ı Mahsusa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Pan-İslamizm ve Pan-Türkizm politikalarının somut örneklerinden biri olduğu söylenebilir.

İTTİHAT ve TERAKKİ

İttihat ve Terakki'nin Doğuşu

Osmanlı İmparatorluğu 600 yıldan fazla bir zaman egemen bir devlet olarak kesintisiz yaşamını devam ettirmiştir. Tarih süreci içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun durumuna bakacak olursak; XVII. yy'ın sonuna doğru hızla çöküşe geçtiği görülür. Çünkü, batının siyasi ve askeri üstünlüğü tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı üzerinde de etkili olmuştur. Kuzeyde Rusya kuvvetler dengesini Osmanlı aleyhine bozmuştur. Osmanlı İmparatorluğu da bozulan dengeyi düzeltmek amacıyla çareler aramak zorunda kalmıştır.⁴

Batının gücünün arttığı sırada Osmanlı idare sistemi ve ordusu bozulmaya başlamıştır.⁵ Bu şartlar altında Osmanlı İmparatorluğu reform hareketlerine başlamış; örnek olarak da Batıyı seçmiştir. Önceleri askeri alanda görülen batılılaşma çabaları XVIII yy'ın sonlarında hız kazanmış, XIX. yy'dan itibaren Batı kurumlarının yanında batı fikirlerinin de Osmanlıya girmeye başladığı görülmüştür.

III.Selim ve II.Mahmut döneminde gelişen reform hareketleri, özellikle; Tanzimat döneminde yapılan uygulamaların etkisiyle Osmanlı aydınında belli bir birikim meydana getirmiştir. Gerilemeye paralel olarak artan Batılılaşma hareketleri sonucunda meydana gelen bu birikim, devletin kurtuluşunun ancak padişahın yetkilerini kısıtlayan bir anayasanın yürürlüğe konmasıyla mümkün olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Böylece Tanzimat dönemiyle başlayan Genç Osmanlılar hareketiyle 23 Aralık 1876'da Kanuni Esâsi hazırlanarak yürürlüğe konmuş ve parlamentoya dayalı meşruti bir idarenin kurulması sağlanmıştır.⁶

4 Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, Afa Yay., 1996, s.29, 31.

5 Osmanlı idaresi ve ordu düzeni için bkz: Yusuf Hallaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., Ankara, 1995.

6 Aslında 1808'de Sened-i İttifak ile başlayan süreç Türk Manga Carta'sı olarak betimlenmiş ve 1839, 1856 fermanları, 1858 Toprak Kanunu ve 1876 Anayasası ile sürdürülmüştür. Bütün bu önlemler genelde özel mülkiyetin özeld toprak mülkiyetinin kabul edilmesi ve yasalara bağlanması için atılan adımlardır. Devletin müsadere hakkından vazgeçmesiyle birlikte gerçekleşen mülkiyet güvencesi, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal tarihinde bir dönüm noktasıdır

23 Aralık 1876'da ilan olunan Kanun-i Esasi gereği ilk Osmanlı Meclisi 18 Mart 1877 tarihinde açılmış; fakat uzun ömürlü olamamıştır. 1877 yılında II.Abdülhamid'in Mithat Paşa'yı sürgüne göndermekle başlattığı baskı hareketi, Rus ordularının Ayastefanos'a ilerlemeline kadar devam etmiş ve Mebusan Meclisi 1878'de dağıtılmıştır. Bundan sonra II.Abdülhamid 1908 yılına kadar kendi mutlak idaresini kurarak imparatorluğu istibdat altına almıştır.⁷

II.Abdülhamid'in hürriyetleri birer birer yok edip Kanun-i Esasi'yi yürürlükten kaldırmasına karşı 1889 yılında İstanbul'da bulunan beş Askeri Tıbbiyeli öğrenci İttihâd-ı Osmanî Cemiyeti'ni kurmuştur.⁸ Kurucuları İshak Sukutî, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo, Hüseyinzade Ali'dir. Kurulan gizli örgütün başlıca etkinliği, zaman zaman kendi aralarında toplanıp Namık Kemal ve benzeri özgürlükçü yazarların yapıtlarını okumaktı. Bir başka deyişle, dönemin gizli fikir örgütüydü. Bir müddet sonra İttihâd-ı Osmanî Cemiyeti üyeleri, 1895 yılında Paris'te bulunan Ahmet Rıza ile temas kurmuşlar ve örgütün adı Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti⁹ olarak değiştirilmiştir.¹⁰

II.Abdülhamid yönetimine karşı olan kişileri bünyesinde toplayan cemiyet kısa zamanda gelişme göstererek, yurt içi ve yurt dışında faaliyetlerini arttırmıştır. Örgütün geliştirilebilmesi için yurdun hemen hemen her yerinde şubeler açılmaya çalışılmıştır. Çoğunluğu yüksek okul öğrencilerinden meydana gelen cemiyet zamanla çeşitli gruplarla ilişki kurarak mektep dışında da üye kaydına başlamak için eyleme geçmiştir. Daha fazla üye kaydedebilmek için nüfuzlu kişileri kazanmaya çalışan İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri zaman zaman içerideki baskı sonucu, yurt dışında da (Paris ve Mısır gibi)

denilebilir. Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev: Yavuz Alogan, Kaynak Yay., İstanbul, 2006, s.43.

7 Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İmge Yay., Ankara, 2006, s.33.

8 Ahmad, **Modern Türkiye..**, s.43. 1889 yılına kadar muhalefet hareketi olmamış değildir. Bu yıla kadar görülen muhalefet hareketlerini şu şekilde vermek doğru olacaktır: 1)Mithat Paşa'nın sadareten azli ve Abdülhamit tarafından sürülmesi üzerine 3 Harbiyeli öğrencinin kurduğu fakat hakkında çok az bilgi bulunan gizli bir örgüt. 2) Çırağan Olayı (20 Mayıs 1878) 3) Scalieri-Aziz Bey Komitesi (Temmuz 1878 yılında yakalanmışlardır). 4) Scalieri-Aziz Bey Komitesi'nden Ali Şefkati Bey'in Napoli ve Cenevre'de 1879-1881 yılları arasında çıkarttığı İstiklal Gazetesi'dir. Bunların dışında önemli bir girişime rastlanılmamıştır. Akşin, **Jön Türkler**. s.35.

9 Kemal Karpat Türk Demokrasi Tarihi, Feroz Ahmad Modern Türkiye'nin Oluşumu adlı kitaplarda İttihat Terakki'nin kuruluş tarihini 1889 olarak vermektedirler.

10 Akşin, **Jön Türkler..**, s.35; Akşin, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yay., Ankara, 1996, s.38.

faaliyetlerini sürdürmek için oradaki Jön Türklerle temasa geçme yolunu denemiştir.¹¹

İttihat Terakki'nin çeşitli yüksek okul şubeleri dışında Beyrut, Kıbrıs, İzmir, Midilli, Rodos, Selanik, Şam, Taşlıca, Trablusgarp, Trabzon örgütleri ile Bulgaristan, Suriye, Girit merkez şubeleri de kurulmuştur. Bunların yanında Edirne, Erzurum, Adana, Mersin, Ankara şubeleri ile Humus, Hama gibi mahalli örgüt birimleri, İbrahim Temo'nun oluşturduğu Balkan teşkilatı ve İstanbul merkez şubesi ile Paris, Berlin, Cenevre, Mısır gibi merkezler de göz önüne alınırsa geniş bir teşkilatlanmanın varlığı dikkati çekmektedir.¹²

Bu kadar geniş bir örgütlenmeye sahip olan cemiyet üyeleri muhaliflerin Mahmut Celeleddin Paşa etrafında toplanmasını sağlamak için 1902 yılında Paris'te bir kongre toplamışlardır. Ancak yabancı devletlerin müdahalesinin kabul edilip edilmemesi yüzünden Ahmet Rıza Bey ve arkadaşları ile Mahmut Celeleddin Paşa arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Kongrede grup ikiye bölünmüş, biri müdahaleden yana olmayan Ahmet Rıza Bey ve taraftarları ile diğeri Adem-i Merkeziyetçi Prens Sabahattin ve grubu olmuştur. Bunlardan Ahmet Rıza Bey'in grubu "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" adı ile varlığını sürdürürken, Prens Sabahattin'in grubu da "Terakki" gazetesini çıkarmış ve "Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti"¹³ adını almıştır.

Batı kurum ve geleneklerinin etkisi altında kalan, eskiye karşı yeniyi, dinin toplumdaki rollerine karşı bilimi savunan Cemiyet üyelerinin istekleri meşrutiyetin ilanını sağlamaktı. Bu konudaki görüşlerini kuruluşundan sonra yayınladığı 1895-1896 tarihli olduğu sanılan nizamnamesinde şöyle

11 M. Şükrü Hanioğlu, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat Terakki Cemiyeti ve Jön Türkler (1889-1902)**, C.1, İletişim Yay., İstanbul, 1985, s.173.

12 Hanioğlu, **a.g.e.**, s. 193-196.

13 Amaç Türkiye'deki asayişle ilgili uluslar arası anlaşmaların ve bunlardan çıkan uluslar arası belgelerin uygulanması ve her birine yararlı olabilecek biçimde bunların devletin bütün vilayetlerine uyarlanmasıydı. Ademi Merkeziyet, hatta özerklik yönetimindeki müdahalenin bu denli onanması, üstelik onu davet için devletler nezdinde girişimlerde bulunulmasının istenmesi, müdahaleyi istemeyenlerin yani Ahmet Rıza ve arkadaşlarının kopmasına neden olmuştur. 1902 yılında yapılan bu Birinci Jön Türk Kongresi'nin en önemli sonucu fazla bir birlik gösterememiş olan Jön Türk hareketindeki ayrılıkları ortaya çıkarmıştır. Akşin, **Jön Türkler ve ..**, s.69-70.

açıklamaktadır:¹⁴ Mevcut hükümetin adalet, eşitlik ve özgürlük gibi insan haklarını yok eden ve Osmanlı Devleti'ni ilerlemeden alıkoyan, vatani yabancıların saldırılarına maruz bırakan yönetimine karşı İslam ve Hıristiyanları uyarmak için kurulan cemiyet; bu düşünceleri gerçekleştirmek için hükümet yönetimini insan haklarının koruyucusu ve uygarlıkta ilerlemenin kaynağı olan “usul-û meşverete” döndürmeyi, genel eğitimin ilerlemesini genel olarak insanlık ve uygarlığa hizmet etmeyi amaçlamıştır.. Bunun için meşrutiyetin ilanını sağlamaya çalışan cemiyet, bundan sonra istediklerini uygulamaya çalışmıştır.

İttihat ve Terakki'nin Yapısı ve Programı

II.Meşrutiyet, 23 Temmuz 1908 günü İttihat Terakki'nin üyesi olan Manastır'daki mektepli subaylar tarafından II.Abdülhamid'e bir oldu-bitti karşısında ilan ettirilmiştir.¹⁵

II.Abdulhamid'e II.Meşrutiyet'i ilan ettiren İttihat Terakki üyelerinin genel özelliklerine bakılacak olursa;

1. İttihat Terakki üyeleri arasında Müslümanlar çoğunluktadır. Müslüman olmayanlar sayıca azdır ve çoğu hürriyetin ilanından önce girmiş, ayrılıkçı ve ulusçu iddiaları olmayan bazı Yahudi ve Ulahlardır. Müslümanların büyük çoğunluğu Türk'tür, ya da etnik bakımdan Türk olmasa da kendilerini Türk sayan ya da Türkçü eğilimler besleyen kişilerdir.

14 Nizamname Metni için bkz: Târik Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C.I, İstanbul, 1984, s.39-44.; Nizamnamenin özeti için bkz: Akşin, **Jön Türkler ve...**, s.83.

15 3 Mart 1908 yılında İngiltere bir genelge göndererek 3 vilayete bir vali atanmasını , Osmanlı askerinin azaltılmasını istemiştir. İttihat Terakki bunu Makedonya'nın kopması yönünde çok tehlikeli bir gelişme olarak değerlendirmiş ve Manastır'da konsolosluklara yazı göndererek istibdada son vereceğini, desteklenmesi gerektiğini bildirmiştir. Abdülhamit bu hareketi bastırmak istemişse de Manastır'da Kolağası Niyazi Bey, Belediye Reisi ve Polis Müdürü dahil 200 asker dağa çıkmıştır. Bu hareketi bastırmakla görevli olan Şemsi Paşa öldürülmüş, Anadolu'dan gönderilen birlikleri isyanı bastırmayı reddetmişlerdir. İşler bu dereceye geldikten sonra Rumeli'nin büyük merkezlerinde Meşrutiyetin ilan edildiğini bildiren telgraflar çekilmiştir. Bir oldu bitti ile karşılaşan padişah isyancıların isteklerini kabul etmek zorunda kalmış, 24 Temmuz 1908 yılında gazetelerde seçimlerin emredildiğini bildiren bir duyuru çıkmıştır. Ahmad, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Çev: Nuran Yavuz, Kaynak Yya., İstanbul, 2004, s.29; **İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları**, Arba Yay., İstanbul, 1987, s 177-178.

İttihat Terakki Üyelerinin Etnik Yapısı

Yıl	Toplam	Türk	Arap	Arnavut	Rum	Ermeni	Musevi	Slav
1908	288	147	60	27	26	14	4	10
1912	284	157	68	18	15	13	4	9
1914	259	144	84	-	12	14	4	-

2. İttihat Terakkicilerin çoğunluğu Batı tipi yüksek okul öğrencileri ya da memurlarından oluşmuş genç insanlardır. Bir başka deyişle genç ve yöneten sınıftan insanlardır.

3. İttihat Terakkicilerin amacı Türkleri Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri düzeyine yükseltmekti. Avrupa'nın gelişmesini burjuvazi oluşturarak gerçekleştirdiği düşünüldüğü için bu örgütünde amacı Türk toplumunu kapitalist (burjuva) toplumuna dönüştürerek gelişmesini sağlamaktı.¹⁶

Gizli bir örgüt olarak kurulan İttihat Terakki'nin yapısı ile ilgili bilgileri değişik tarihlerde yayınladığı nizamnamelerinden öğrenmekteyiz. 1895 tarihli yayınladığı nizamnamesinde İttihat Terakki'nin yapısı şu şekilde belirtilmiştir: Teşkilatın beyni bir reis ve dört üyeden oluşan İstanbul Meclis-i İdaresi'dir. Taşra örgütündeki Şube Meclis-i İdaresi'nde de bir reis ve iki üye bulunmaktadır. Şube üyeleri dahil cemiyetin bütün üyeleri, İstanbul Meclis-i İdaresini oluşturan beş kişiden her birinin başkanlığı altında beş kola ayrıldığı, her üyenin ancak üç kişiyi tanıdığı vurgulanmıştır. Bunlar, kendisini cemiyete sokan üstü ile onun üstünü ve kendisinin cemiyete alabileceği kişilerdir. Her üyeye bir numara verildiği, haberlerin aşağıdan yukarı, emirlerin ise yukarıdan aşağı doğru ulaştığı ifade edilmektedir.¹⁷

Örgütsel bir yapıyı amaçlayan cemiyet üyelerine, İtalyan "Carbonari" örgüt modelinde olduğu gibi şube ve sıra numaraları vermektedir. Örgüt, kendine

16 Akşın, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yay., Ankara, 1996, s.46.

17 1891 yılında yapılan toplantıda bu kararın alınmış olması, 1895 yılında da aynı olmasını şartı kılmanmaktadır. 1891 yılında yapılan toplantıda *"..her hafta muntazaman ve fakat muhtelif mahallelerde biliçtima müzakere etmek, mükemmel bir nizamname-i dahili kaleme almak üzere bir heyet-i idare teşekkül etti. İanelerin muntazaman cem'i, azanın mensup oldukları şu'be ile şu'bedeki sıra numerosunu göstermek üzere deftere kayd, her bir azaya bir numero verilmesi..."* nin karar altına alındığı görülmektedir. Hanioglu, **a.g.e.**, s.175.

özgü bazı prensipler belirlemiş ve bu prensiplerden taviz verilmesi söz konusu bile edilmemiştir.¹⁸ 1902 kongresinden sonra yayınlanan nizamnamesinde de her yerde bir şube açılmasını esas alan Cemiyetin yapısı konusu hakkında şu bilgiler yer almaktadır: Başta beş üyeli bir Merkez-i Umumi'nin olduğu üst-ast sırayla Vilayet, Liva Kaza, Nahiye, Köy Merkez Heyetleri ve bunları yöneten üçer kişilik idare heyetlerinin bulunduğu belirtilmiştir. İttihat Terakki'nin ülkenin çoğu yerini kapsayan geniş bir örgütü vardı. Her yıl örgütün Umumi Kongresi yapılıyor, burada kongreden sonraki yetkili organ olan Merkezi Umumi seçiliyordu. Uzun süre İttihat Terakki'de başkanlık mevkii yoktu. Katibi Umumi vardı ama o da lider konumunda değildi. Ortaklaşa önderlik söz konusuydu. Talat Paşa ve Enver Paşa partinin sivri uç adamları olmasına rağmen Umumi Kongrelerin, Merkezi Umumi'nin önemi hiç azalmamıştır.¹⁹

Cemiyetin amacı vatanın ve milletin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması olduğu hep vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak Cemiyetin belirlediği kurallara uymayanların gerekli cezalara çarptırılacağı belirtilerek, buraya üyelik için kutsal kitap, hançer ve tabanca üzerinde din, vicdan, namus adına and içildiği eğer gerekirse canını vermeye hazır fedai üyelerinden oluşan fedai şubelerinin de bulunduğu ifade edilmiştir. İttihat Terakki ciddi kurulmuş bir örgüttü. Cemiyetin bir şifresi her şubede ayrı bir anahtarı bulunmaktaydı. Cemiyetin esas defterinin güvenlik nedeni ile yurt dışındaki şubelerin birinde bulunması kararı nizamnamesinin maddelerinin birinde yer almaktadır.²⁰

İttihat Terakkinin dikkat çeken bir özelliği de “yap” yada “yapma” tarzında yönergeler veriyor olmasıdır. Bir bakıma denetle iktidarı oluşturmuş, istediklerini bu şekilde uygulatma yoluna gitmiştir. Nitekim 1913 yılında tam iktidar olmasından itibaren bu politikasından vazgeçmiştir.

Kendisini Türklüğün koruyucusu olarak gören İttihat Terakki bir dereceye kadar değişik kesimlerden insanların bir araya gelmesini sağlamıştır. O dönemde tek amaçta birleşmiş, o da II.Abdülhamid yönetiminin yıkılması olmuştur. Bu düşünce ile kurulan cemiyet örgütlenerek Meşrutiyet'in ilanını sağlamış ve ülkenin kaderine hakim olmaya çalışmıştır.

18 Selma Yel, “İttihat ve Terakki'nin Kurucularından İbrahim Temo'nun Atatürk ve İnkılapları Hakkındaki Düşünceleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.18, S.52, Mart 2002.

19 Akşin, *Jön Türkler..*, s.15.

20 Akşin, *Jön Türkler..*, s.45.

İttihat ve Terakki'nin İktidar Olması, Faaliyetleri ve Sonu

Meşrutiyet ilan edildikten sonra ülkede önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bilindiği gibi II. Abdülhamid Meşrutiyet'i ilan ettikten bir gün sonra gazetelerde seçimlerin yapılacağına ilişkin duyurular yer almıştır. 1878 yılında hazırlanan yasaya göre seçimler iki dereceliydi ve oy kullanma hakkı sadece erkeklere tanınıyordu. Ayrıca seçim bölgesi olarak sancak kabul edildiği için elli bin erkek Osmanlı vatandaşı için bir milletvekili seçme ilkesine karşılık bu nüfusun altındaki sancaklar yirmi beş bin erkek nüfusu için bir milletvekili seçebiliyordu. Ayrıca Kasım ve Aralık 1908 tarihinde yapılan seçimlere iki önemli siyasi parti katılmıştır. Bunlardan biri İttihat ve Terakki Cemiyeti diğeri ise Prens Sabahattin'in Teşebbüs- Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'ne dahil çalışma arkadaşlarının oluşturdukları Ahrar Fırkası'dır. Yapılan seçimleri Sina Akşin'in tanımlamasıyla Türk, genç, yönetici, mektepli ve burjuva zihniyetli olarak nitelediği İttihat ve Terakki Cemiyeti²¹ kazanmıştır.²² Ne varki merkezîyetçi, milliyetçi, otoriter bir ölçüde devletçi ve laik prensiplere sahip olan Cemiyetin takip ettiği siyaset²³ değişik çevrelerin tepkisini üzerine çekmiştir. İlk önemli tepki 13 Nisan 1909 tarihinde meydana gelen 31 Mart Vak'ası olarak bilinen olaydır.²⁴ Olay sonucunda Abdülhamit tahttan indirilerek eski düzenin tasfiyesi yolunda önemli kararlar alınmıştır. Kanun-i Esasi'de yapılan değişikliklerle yasamada Meclis-i Mebusan üyeleri kanun tekliflerini padişah izni alınmadan yapma hakkına sahip olmuşlardır. Meclis-i Mebusan'ın padişah tarafından tek taraflı iradesi ile kapatılamayacağı

21 Meşrutiyet'in ilanından sonra Selanik'te toplanan İttihat ve Terakki Cemiyeti kongresine Mustafa Kemal'de katılmıştır. Yaptığı konuşmada Meşrutiyet'in ilanı ile sorunların bitmediğini, bunun bir inkılap değil yalnız bir ihtilal, başlangıç olduğunu belirttikten sonra Cemiyet'in siyasi parti haline getirilmesini, ordunun politikaya karışmamasını, cemiyet içinde eşitlik sağlanmasını din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını önermiştir. Mustafa Kemal Cumhuriyetçilikle suçlanıp önerileri reddedilmiştir. Cemiyet Ekim 1908 yılında "Fırka" adını almıştır. Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Zeus Yay., İzmir, 2006, s.28.

22 Ahrar Fırkası Meclisi Mebusan'a sadece bir milletvekili gönderebilmiştir. Karpat, **a.g.e.**, s.38.

23 Seçimlerden sonra sultanın yürütme yetkileri İttihat ve Terakki üyeleri ve taraftarlarının oluşturduğu yasama organınca sıkı kontrol edilmeye başlanmıştır. Halbuki Cemiyet her zaman siyasal bir parti değil kültürel bir dernek olduğunu ileri sürmüştü. Diğer taraftan da cemiyetin gizli merkez komitesi bütün siyasal faaliyetleri kontrol etmiştir. Karpat, **a.g.e.**, s.39.

24 Ayaklanmayı kimin çıkarttığına dair 3 görüş vardır. 1. İktidarını perçinlemek için İttihat ve Terakki çıkarttı. 2. Abdülhamit çıkarttı. 3. Başta Prens Sabahattin olmak üzere muhalefet çıkarttı. Akşin, **Türkiye'nin..**, s.49.

vurgulanmış, padişaha istediği kişiyi sürgüne gönderme yetkisi veren 113. madde kaldırılmıştır.²⁵

Hürriyetin ilanından Bab-ı Ali Baskını'na kadar geçen süre içinde İttihat Terakki fırka-cemiyet ikiliği içinde meclisin sorumluluğunu taşımaya çalışmış, tecrübesiz oldukları için iktidara aday olmamışlar ancak, kurulan kabinelere müdahalede bulunarak bir denetleme iktidarı ortaya çıkarmışlardır. 1909 yılındaki gelişmelerden sonra İttihat ve Terakki'ye karşı olan bütün grup, parti ve kişiler 1911 yılında kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nda birleşmeye başlamışlardır. Aynı yıl yapılan seçimi bir oy farkla kaybeden İttihat ve Terakki Partisi 1912 yılındaki "sopalı" seçimlerden sonra 1913 yılında yaptığı Bab-ı Ali Baskını ile iktidarı tamamen ele geçirmiş, bu tarihten sonra faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır.²⁶

İttihat Terakki hükümeti 1914 yılında I.Dünya Savaşı'na Almanya saflarında girecektir. Kabinede Alman ittifakına taraftar olanların başında Sadrazam Sait Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dahiyale Nazırı Talat Bey ve Meclis Reisi Halil Bey geliyordu. İttifak görüşmeleri 27 Temmuz'da İstanbul'da başlamış, 2 Ağustos 1914 tarihinde Türk-Alman ittifakı imzalanmıştır. 28 Haziran 1914 günü dünya savaşı başladığı zaman Osmanlı Devleti bu şekilde seçimini yapmış bulunuyordu. Bundan sora Almanya askeri heyeti Osmanlı Devletini savaşa sokmak için çabalamaya başlamıştır. Başta Harbiye Nazırı Enver Paşa olmak üzere, kabinenin bazı üyeleri de Devletin savaşa girmesini istemişler, Enver Paşa'nın emri ile Amiral Souchon Osmanlı donanmasını alarak 29- 30 Ekim 1914 gecesini Odesa ve Sivastopol gibi Rus limanlarını topa tutmuştur.²⁷ İşte böylece daha görüşmeler sürerken ve henüz bir sonuca varılmadan Karadeniz olaylarıyla Osmanlı Devleti bir anda savaşa katılmıştı.

25 Nazırın atanması padişah yetkisi dışına çıkartılmış, sadrazam ve şeyhülislamı seçme yetkisine dokunulmamıştır. Ancak nazır seçme görevi sadrazama verilmiş, yalnızca atamaların padişah tarafından onaylanma şartı konmuştur. Aynı biçimde Meclis-i Mebusan'ın başkan ve iki başkan vekilinin seçimide artık padişah tarafından yapılmamıştır. Son olarak padişaha devletin güvenliği için uygun gördüğü kişileri sürgüne gönderme yetkisi veren 113. madde içinde padişah kelimesi bile geçmeyecek şekilde değiştirilmiştir. Anayasanın bu yapılan değişiklikler sonunda "padişah hükümdardı ancak artık hükmedemiyordu" Ahmad, **İttihat ve...**, s.82-83.

26 Akşin, **Türkiye'nin...**, s.60-61.

27 Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2:1914-1995)**, Alkım Yay., Ankara, s.109-110.

Savaşın kaybedilmesiyle 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi imzalanacak, 5 Kasım 1918'de 4 çekimser, 9 olumsuz oya karşı 35 oyla İttihat Terakki adı tarihe karışacaktır.²⁸

TEŞKİLAT-I MAHSUSA'NIN KURULUŞU

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kurucusu Enver Paşa

Enver Paşa İstanbul'da küçük bir devlet memurunun oğlu olarak 1880 tarihinde doğmuştur. 1902 yılında Harbiye'yi bitirerek 3. Orduya atanmıştır. Manastır'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş, 1908 ayaklanmasının liderlerinden biri olarak ün yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra merkez komitesi üyesi olmuş, 1909 yılında ataşemiliter olarak Berlin'de bulunmuştur. Libya'da ve Balkanlar'da savaşmıştır. Liva²⁹ komutanlığına terfi etmiş, 1914 yılında Harbiye Nazırı olmuştur. Sarıkamış'ta kumandan olarak Rusların karşısında başarısız bir meydan savaşı vermiştir (1915). 1918'de Osmanlı ordusunun savaştan yenik çıkması üzerine, bazı ittihatchi liderlerle beraber yurt dışına kaçmıştır. Türkistan'da Bolşeviklere karşı savaşırken ölmüştür.³⁰ Enver Paşa'nın naşı 74 yıl sonra Türkistan'da bulunduğu yerden alınarak 1996 yılında Hürriyet-i Ebedi Tepesi'ne defnedilmiştir.

Enver Paşa okul sıralarındaki arkadaşları arasında dürüst, sakin, geçimli, çalışkan, ciddi, mazbut ve sözünde durur bir arkadaş, öğretmenleri tarafından gelecek vaat etmeyen, ihtiyatlı, çekingen bir öğrencidir. İsmet İnönü'ye göre; vasıflı, fedakar, kahraman, şahsi ahlakı örnek denecek kadar temiz, az konuşan birisidir. Atatürk'e göre ise zamanın en kuvvetli adamıdır.³¹

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Başkanlarından Süleyman Askerî Bey

Süleyman Askerî 1884 yılında Prisen'de doğmuştur. 14 Mart 1900 tarihinde Harp Akademisi'ne girmiş, 6 Aralık 1902'de mülazım-ı sani³² rütbesiyle mezun

28 Akşin, **Jön Türkler ve..**, s.455.

29 Liva: tuğgeneral. Devellioğlu, **a.g.e.**, s.553.

30 Ahmad, **İttihat ve..**, s.205.

31 Mustafa Balcıoğlu, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete**, Nobel Yay., Ankara, 2001, s.12.

32 Mülazım-ı Sani: Üsteğmen, Mülazım-ı Evvel: Teğmen. Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Yay., Ankara, 2001.

olmuştur. 4 Ocak 1904'te mülazım-ı evvel, 5 Kasım 1905'te mümtaz yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun olup, 3. Ordu emrine verilmiştir.³³

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanına yol açan olaylara faal olarak katılmıştır. 1909 yılında kolağası olmuş ve Bağdat'a jandarmaları organize etmek için gönderilmiştir. Trablusgarp Savaşı'nda Bingazi'de görev yapmış, aynı yıl 10. kolordu kurmaylığına tayin edilmiştir. 1913'te Bağdat'ta³⁴ jandarma okulu öğretmenliğine getirilmiş, 1914'te Teşkilat-ı Mahsusa'nın yönetiminde Enver Paşa'dan sonraki ikinci adam olmuştur. 1915 yılında da Basra valisi olarak görevlendirilmiştir.³⁵

Süleyman Askerî Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda önemli rol oynamıştır. Enver Paşa I.Dünya Savaşı çıkmadan bir süre önce Süleyman Askerî'yi Balkanlara yollamış; herhangi bir savaş çıkması halinde Sırlara karşı kullanmak üzere gizli bir kuvvet oluşturma görevi vermiştir. Süleyman Askerî'nin kısa ve kariyerinin en önemli evresini 1914-1915 yıllarında Irak'ta yaptığı faaliyetler oluşturmuştur.³⁶

Süleyman Askerî 23 Aralık 1914 yılında Irak genel komutanlığına atandıktan sonra İngiliz ileri hareketini durdurmak, isterken piyade kurşunu ile iki bacağından vurulmuştur (20 Ocak 1915).

11 Nisan 1915'te İngilizler üzerine yaptığı taarruz (Şuayyibe Muharebesi), Arap aşiretlerinin de İngilizlere yardımıyla kaybedilmiş, Türkler çok miktarda kayıplar vermişlerdir. Kuvvetlerin geri çekilme önerileriyle karşılaşan Kurmay Yarbay Süleyman Askerî yaralı haldeyken arabasına bindirilmesini istemiş ve arabasının içinde tabancasıyla kendisini vurmuştur.³⁷ Süleyman Askerî'nin yerine atanan Nurettin Paşa da Basra'yı alamamıştır.³⁸

Manastır'daki görev yıllarından itibaren Enver'in yakın arkadaşı olan Süleyman Askerî, Cemal Paşa'nın tarifi ile iyimser, biraz aceleci, atılgan bir

33 Balcıoğlu, **a.g.e.**, s.12.

34 Süleyman Askerî Bağdat'ta Nuri Bey gidene kadar ikinci adam olmuştur.

35 Philip Hendrich Stoddard, **Teşkilat-ı Mahsusa**, Çev: Tansel Demirel, Arma Yay., İstanbul, 2003, s.101; Ergün Hiçyılmaz, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e**, Varlık Yay., İstanbul, 1990, s.23.

36 Stoddard, **a.g.e.**,s.102.

37 Balcıoğlu, **a.g.e.**, s.14.

38 Atilla Çeliklepe, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu**, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002, s. 131.

idareci ve fedakar bir subaydır. Eşref Sencer Kuşçubaşı Süleyman Askeri'yi te-crübeli bir çeteci, sadık bir ittihatçı olarak değerlendirmektedir.³⁹

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Amaçları ve Örgütlenmesi

Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluş tarihi tam olarak saptanamamıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'ya isim veren kişi Miralay Rasim Bey olmuştur.⁴⁰ Teşkilat-ı Mahsusa, Enver Paşa ile çalışma arkadaşı Süleyman Askeri'nin idare ettiği ve İttihat Terakki'nin Batı Trakya'ya ilişkin kararlarını uygulamakla görevli bir örgütün büyüyüp gelişmesiyle meydana gelmiştir. Söz konusu örgütte Eşref, Salim Sami Kuşçubaşı, Çerkez Reşit ve Hüsrev Sami'de bulunmuşlardır.⁴¹

İttihat Terakki'nin yönetimi ele almasından sonra bu örgüt Sadrazama bağlı olarak çalışmıştır. Bu bağlantı idari bağlantıdan ileri gitmemiş ve örgüt çalışmalarında bütünüyle bağımsız hareket etmiştir. Örgüt başkanı sadece Sadrazam ve Harbiye Nazırına bilgi vermiştir.⁴²

Teşkilatı Mahsusa'nın dayandığı politikalar açık seçik tanımlanamamıştır. Teşkilatın ajanları geleneksel Osmanlılık fikrine bağlı gibi görünseler de, teşkilat Panislamizm ve Pantürkizm fikirlerine dayanmışlardır.⁴³

Bu teşkilat Ağustos 1914'te yeniden örgütlenip genişlediği zaman Rusya'ya, Fransa'ya, İngiltere'ye karşı çalışmıştır. Bu üç devletin kontrolündeki bölgelerde farklı ideolojik çağrılar yapmışlardır. I.Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa'nın çeşitli faaliyetlerde bulunması amaçlanmıştır. Bunlar:

1. Yıkıcı faaliyetlere karşı mücadele etmek, imparatorluk içindeki ayrılıkçı ve milliyetçi grupların düşmanla ilişkilerini engellemek.

2. Ajanları, İngiltere ve Fransız sömürgelerine ve Osmanlı İmparatorluğu'nun düşman işgaline uğrayabilecek yerlerine yerleştirmek.

3. Rus-Ermeni işbirliği ve planlarını önlemek, Rusya'da Müslüman Türkleri ayaklandırmak

39 Çeliktepe, **a.g.e.**, s.132.

40 Hiçyılmaz, **a.g.e.**, s.47.

41 Hiçyılmaz, **a.g.e.**, s.48-53.

42 Hiçyılmaz, **a.g.e.**, s.47-48.

43 Stoddard, **a.g.e.** s.56.

4. Çeşitli askeri hareketlar yapmak (baskın, sabotaj, düşman haberleşme hatlarının tahribi gibi..)⁴⁴

Bu örgütün yetiştirdiği ve idare ettiği yardımcı kuvvetlerin, askerlerin çoğunluğunu oluşturduğu harekâtlara Kürt, Çerkez, Dürzi ve Lazlardan gelen gönüllü birlikler, Yemenliler ve diğer paralı askerler katılmışlardır. Bu yardımcı kuvvetler çok kalabalık olmamıştır ama düzenli ordu ağır kayıplar verdiği zaman yararlı olmuşlardır. Örgütün ajanları genellikle doktor, mühendis, gaze-teci, subay gibi uzman kişilerden oluşmuş ve bunlar örgüte adam toplamış ayrıca eğitmen kadrolarında yer almışlardır.⁴⁵

Teşkilatın iki para kaynağı vardır. 1.Harbiye Nezareti'nin gizli bütçesinden verilen ödenekler 2.Alman askeri misyonu tarafından düzenli olarak İstanbul'a gönderilen altın aktarımıdır. Kaynakların tümünden teşkilatın eline geçen toplam miktar 4.000.000 altın lira (1918 fiyatlarıyla 18.000.000 dolar) civarında olmuştur. Almanlar zaman zaman kendi isteklerine uygun davranması için Türklere yapılan ödemeleri durdurmuş ancak bu taktik başarılı olamamıştır. Eşref Kuşçubaşı, 1914-1917 yılları arasında bir çok defa Almanya'ya ödemelerin düzenli yapılması için gitmiştir. Enver Paşa ile Alman genelkurmayı arasındaki yakın işbirliği sayesinde Almanya teşkilatın bazı faaliyetlerine kendi amaçları doğrultusunda şekil vermiş, bu durum çete savaşları yapan askerleri rahatsız etmiştir.⁴⁶

TEŞKİLAT-I MAHSUSA'NIN FAALİYETLERİ

Trablusgarp ve Bingazi'de Teşkilat-ı Mahsusa

Osmanlı İmparatorluğu 1913-1914 tarih aralığında itilaf devletleri arasında durumunun belirlenmesinden önce paylaşım Trablusgarp Savaşı ile başlamıştır.⁴⁷ Bu savaşın çıkmasındaki en büyük sebep İtalyanların sömürgeci politikaları olmuştur. İtalya birliğini kurduktan sonra hammadde kaynaklarına pazar aramak için sömürgeci hareketlere başlamış, Dalmaçya kıyılarında girişeceği herhangi bir askeri harekatta karşısına batılı güçler çıkacağından gözünü başka topraklara

44 Stoddard, **a.g.e.**, s.57.

45 Stoddard, **a.g.e.**, s.58.

46 Stoddard, **a.g.e.**, s.61.

47 Çeliktepe, **a.g.e.**, s. 17.

dikmiştir. Bunlar arasında Trablusgarp vardır.⁴⁸ İşgal öncesinde İtalya yıllarca ekonomik nüfuz kurma politikası izlemiş, İtalya'nın bu faaliyetlerine Almanya, Fransa ve İtalya karşı çıkmayarak razı olmuşlardır. Bu devletler İtalya'nın 1911 yılındaki saldırısıyla da çok fazla ilgilenir görünmemişlerdir.⁴⁹

İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali ile burada direniş örgütleri kurulmaya başlamıştır. İtalyan ordusunun karaya çıkması ile beraber şehirdeki Araplar, ülkenin iç bölgelerindeki Bedeviler ve Sunusiye Tarikatı, eski Türk idaresine karşı nasıl birleşmişlerse, bu sefer de İtalya'ya karşı birleşmişlerdir. Bir bakıma bu birleşme padişah-halife sadakatinin izleridir. Buradaki direniş üçe ayrılmıştır. Bunlar: 1.İtalya'nın işgalinden Uşi Anlaşmasına kadar (1911-1912) Fedai Zabitan, 2.Fedai Zabitan'dan kalanların ve Sunusi Tarikatı'nın İtalya'ya karşı elde bulunan topraklarda tutunma hareketi (1912-1915), 3.İtalya ile Osmanlı Devleti'nin Seyid-el-Şerifel Sunusi'nin İstanbul'a gelmesi (Teşkilat-ı Mahsusa) (1911-1915).⁵⁰

1915 yılı yazında Osmanlı Devleti ve İtalya birbirleriyle resmi olarak savaşa girmişlerdir. Böylece Kuzey Afrika'daki koşullarda büyük değişiklik meydana gelmiştir. Almanya müttefiki Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'a büyük bir kuvvet göndermesine yardımcı olmuştur.⁵¹ Bölgede İtalyanlara karşı bir takım direniş hareketleri yapılmış çoğunluğu da başarı kazanmıştır. Savaş bütün hızı ile tüm cephelerde devam ederken Enver Paşa bölgeye silah ve cephane yetiştirmeye, personel takviyesi yapmaya çalışmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın sevkiyat memuru Hacı Kemal Bey'in ölmeden önce yapmakla meşgul olduğu işler bunu daha iyi ortaya koymaktadır. Bunlar: 1.Umur-i Şarkiye Müdüriyeti tarafından gönderilecek tüm mühimmatı ve diğer nesnelere teslim almak ve Polo (Adriyatik sahilinde) ambarında muhafaza etmek, 2.İstanbul'dan gidecek postayı deniz altına

48 Aslında bunun en büyük sebebi 1881 yılında Tunus'un işgali, 1882 yılında da İngilizlerin Mısır'ı işgali vardır. Çünkü buraların alınmış olması İtalya'nın Kuzey Afrika'daki daha büyük emellerini daraltmıştır. Hamit Pehlivanlı, "Teşkilat-ı Mahsusa Kuzey Afrika'da (1914-1918)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.16, S.47, Temmuz 2000, s.1.

49 Coşkun Üçok, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, A.Ü Hukuk Fak. Yay., Ankara, 1975, s.202.

50 Fedai Zabitan ve Sunusi Tarikatı işlenmemiş, konumuz dahilinde olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerine değinilmiştir. Ancak Fedai Zabitan'a katılan subaylar arasında Ethem Paşa, Halil Muzaffer, Hasan Fehmi, Tahir, Kaymakam Muhittin (geçici donanma subayı) olduğu bilinmektedir. Emin Demirel, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler**, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2000, s.140.

51 Stoddard, **a.g.e.**, s.80.

verecek, Afrika'dan gelecek postayı Viyana Ataşemiliterliği aracılığıyla İstanbul'a göndermek, 3.İstanbul'dan Afrika gruplarına gidecek subaylar için Viyana'da bir pansiyonda yer ayırtmak, ancak denizaltı hareketinden iki gün önce onları Polo'ya getirtmek.⁵²

Almanların yenilmeye başlamasıyla beraber "Afrika Gruplar Komutanlığı" na Nuri Paşa'nın yerine Nisan 1918 yılında atanmış olan Prens Osman Fuad Harbiye Nezareti'ne 24 Ekim'de çektiği telgrafta rahatsızlığından dolayı İstanbul'a dönmek istediğini bildirmiş, izin istemiştir. 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi'nin imzalanması üzerine bu mümkün olmamıştır. Mütareke gereği İtalyanlara teslim olmaları gerekmektedir. Trablusgarp-Tunus sınırında Fransızlara teslim olan heyet İtalyanlara teslim edilmiştir. Ancak 3 Ekim 1919'da İstanbul'a ulaşabilmişlerdir. Teşkilat-ı Mahsusa'ya mensup Türk birliklerinin buradan ayrılmasıyla birlikte büyük bir destekten yoksun kalan Libya'daki Müslümanlar dirençlerini kaybetmişler, bölge Türklerin elinden kesin olarak çıkmıştır.⁵³

Mısır'da Teşkilat-ı Mahsusa

Osmanlı'nın Kuzey Afrika'da kalan son topraklarını kurtarmak amacı ile girişilen faaliyetler başarıya ulaşamamıştır. Bunun başında da Teşkilat-ı Mahsusa'nın karşısında İngiltere, İtalya ve Fransa gibi büyük güçlerin bulunması gelmektedir. Devrin en büyük askeri güçlerine sahip devletlerin karşısında bir avuç vatansız çok çaba sarf etmişse de başarılı olamamıştır. Yapılan planlar Teşkilat-ı Mahsusa'nın üstünde bir güç gerektiğini göstermiştir.

Almanya Mısır'da bulunan İngilizleri oyalayarak Avrupa cephelerinde başarı sağlamayı planlamıştı. Burası Arabistan, Suriye ve boğazlarda bulunan Osmanlı ordusuna yönelik saldırılar için son bir dayanak ve İslam birliği hareketinin batıya ve güneye yayılmasının önünde önemli bir engeldi. Bu yüzden Mısır İngiltere için öneminin yanında Teşkilat-ı Mahsusa'nın da ana hedefi haline gelmiştir.⁵⁴

52 Vahdet Keleşyılmaz, "Türk Ordusunda Bir Vefa Örneği ve Teşkilat-ı Mahsusa Belgeleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.15, S.44, Temmuz 1999, s.645.

53 Pehlivanlı, **a.g.m.**, s.11.

54 Mustafa Balcıoğlu, **a.g.e.**, s.44.

Cemal Paşa komutasındaki 4. Ordunun Kanal Harekatı'nı desteklemek ve İngiliz kuvvetlerini iki taraftan sıkıştırıp imha etmeye yönelik bir plan yapılmıştır. Nuri Paşa emrindeki Teşkilat-ı Mahsusa ve Sunusi birlikleri batıdan Mısır'a saldırarak Cemal Paşa'nın işlerini kolaylaştıracaklardır. Ancak modern silah ve teçhizata sahip İngiliz birlikleri karşısında, ilk başlarda başarı sağlanmışsa da sonuç üzücü olmuş, 4. Ordunun Kanal harekatı başarı ile sonuçlanamamıştır.⁵⁵ Bunun yanında İngilizlerin sömürgelerinden Mısır'a getirilerek Avrupa cephelerine gönderilmek istenen otuz beş bin asker burada oyalanmıştı. İngilizlere ekonomik olarak da büyük bir darbe vurulmuş, çöl demiryollarına, çöl arabalarına ve daha bir çok hesapta olmayan işlere para harcamak zorunda kalmışlardır. Bu sonuç geçici de olsa Almanların işine yaramıştır.⁵⁶

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Mısır'da ayaklanma çıkarmaya yönelik casusluk faaliyetleri de başarı sağlamamıştır. Mısır'da çıkacak bir ayaklanmanın stratejik önemi İngiltere tarafından iyi bilinmekteydi. Teşkilat-ı Mahsusa'nın yoğun çabalarına rağmen Mısırlıların çoğu hareketsiz kalmış ya da İngilizlerin yanında yer almışlardır. II.Abdülhamit devri sürgünleri, özellikle Suriye'den gelen Arap milliyetçileri, Cemal Paşa'nın gizli polis teşkilatından Mısır'a kaçmış bulunan diğer ittihatçı aleyhtarları sürekli propaganda yapmışlardır. Çünkü Osmanlı'nın Teşkilat-ı Mahsusa propagandası aracılığıyla Mısır'ı bir savaş meydanına dönüştüreceğini düşünmüşlerdi. Teşkilat-ı Mahsusa kendi deyişyle, Mısırlıların bu tür yenilgiye razı olma ve pasif kalma tutumlarını değiştirecek etkili tedbirler getirememiştir.⁵⁷

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Mısır'da başarılı olamayışının nedenleri şu şekilde sıralanabilir: 1.İngiltere'nin karşı tedbirleri, teşkilatın umduğundan daha etkili olması, 2.Teşkilatın İslam birliği fikrinin Mısır'da daha büyük bir yankı yapacağını düşünmesi fakat yanılması, 3.Mısırlıların İngiliz yönetimine duyduğu

55 Cemal Paşa Kanal harekatı sırasında Eşref'e gönderdiği mektubunda "...göreyim seni Eşref ben gelinceye kadar kanal üzerinde her şeyi hazırla. Şu an İngiliz alçaklarına bir satır atarsak ötesi hakkın inayeti ile yoluna girer." diyordu. Fakat İngilizler her şeyden haberli ve hazırlıklı olmuşlardır. Cemal Kutay kitabında bununla ilgili şunları yazmıştır: ".Eşref Bey'in ilk akın yaptığı sıradaki gâfletleri, artık tam bir intibah içindedir ve günde çöle iki kilometre demiryolu döşeyerek, 1917 baharında cephemizi yıkacaklardır. Çünkü tarih kaybedilmiş fırsatları affetmiyor.", Cemal Kutay, **Birinci Dünya Harbinde Teşkilat-ı Mahsusa ve Hayber'de Türk Genci**, Tarih Yay., İstanbul, 1962, s.165.

56 Pehlivanlı, **a.g.m.**, s.12.

57 Stoddard, **a.g.e.**, s.97-98.

tepkinin, Osmanlı Devleti'ne yakınlık duyuyor gibi algılanmış olması, 4.Kanal cephesinde kazanılacak zaferin Mısırlıları Osmanlının yanında yer almaya iteceği düşünülmüş, ancak bu düşünce de boş çıkmıştır. Zaten, Kanal harekatı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 5.Kanal'ı sabote etme ve Mısır içine teröristler yerleştirme⁵⁸ çabalarının küçük çaplı ve iyi tasarlanmamış olması, 6.Silah altına aldığı kişilerin (özellikle Bedevi yardımcı kuvvetlerin) savaş yeteneği, göreve bağlılığı konusunda tahmin ettikleri gibi çıkmayışı sayılabilir. Buna karşın, İngiltere ve müttefikleri, Filistin ve Suriye'de doğuya ve kuzeye doğru ilerlemeye geçmeden önce Mısır'da üç yıl oyalanmış, bu hem zaman hem de maddi bir kaybı beraberinde getirmiştir.⁵⁹

Irak'ta Teşkilat-ı Mahsusa

Osmanlı Devleti'nin tam olarak etkinlik kuramadığı Irak, özellikle XIX. yüzyılda petrolün ortaya çıkmasıyla beraber Avrupalı güçler arasında çatışmaların yaşandığı yer haline gelmiştir. Irak üzerindeki güç mücadelesi Almanya'nın Bağdat'a kadar uzanan demiryolu projesi ile daha fazla belirginleşmiştir. İngiltere'nin de Irak'ta yürüttüğü siyasal etkinlikler kısa bir zamanda etkisini göstermiş, Arap aşiretlerinin büyük kısmı İngiltere kontrolüne girmiştir.

I.Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra İngiltere Irak'ta askeri bir cephe açma çabasına girmiştir. Bunun nedeni: 1.Irak yolu ile Hindistan'a yönecek tehlikeleri önlemek ve güney-batı İran'daki petrol yataklarını korumak. 2.Güney Irak'ta İngiliz himayesinde bulunan Arap şeyh ve emirleri üzerindeki İngiltere etkisini kontrol altında tutmak. 3.Hicaz, İran, Afganistan ve Hindistan'daki Müslümanların İngiltere'ye karşı cihadını engellemek. 4.Basra'nın Alman denizatlıları tarafından kullanılmasını önlemek.⁶⁰ Bu amaçlar doğrultusunda İngilizler Kasım 1914 yılından itibaren harekete geçmişlerdir. İngiltere'nin 22

58 Teşkilat-ı Mahsusa'da 1914 yılından itibaren bu terör ve çeteleri yerleştirme emrini verenlerden birisi Cevat Bey'dir. Gerçekten bu örgüt I.Dünya Savaşı yıllarında faal bir biçimde emir komuta zincirini tam olarak uygulamıştır. İttihat terakki'nin 1919 yılında yargılanmaları sırasında bu konu ile ilgili de açıklamalarda bulunmuşlardır. *"Teşkilatı ikmal edilmiş olan çetelerin mahalli müretteplerine sevkleri, sevk edilmişlerin istihdamları, çete teşkilatına nihayet verilerek badema bu gibi efradın malum ve gayri malum olduklarına nazaran kir'aata veya depo taburlarına tenzili lazımdır"* Osman Selim Kocahanoğlu, **İttihat Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması (1918-1919)**, Temel Yay., İstanbul, 1998, s.165.

59 Stoddard, a.g.e., s.99.

60 Mustafa Balcıoğlu, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete**, Nobel Yay., İstanbul, 2001, s.131.

Kasım 1914'te Basra'yı ele geçirmesi İstanbul'da büyük endişe yaratmış ve Irak'ta az bulunan Osmanlı kuvvetlerine yeni takviyeler gönderilmesini gerektirmiştir. Enver Paşa Teşkilat-ı Mahsusa'nın ikinci adamı olan Süleyman Askerî Bey'i Irak'a göndermiştir. Süleyman Askerî'nin görevi; İngilizlerin kuzeye doğru ilerlemesini durdurmak, Bedevî, düzensiz hareketlerden ve yeni silah altına alınmış kuvvetlerden oluşan bir orduyu Basra'ya göndermekti. Süleyman Askerî'nin ilk işi düzenli bir ordu oluşturabilmek olmuştur. Teşkilat-ı Mahsusa'nın düzensiz birlikleri toplama gayreti, karışık ve ince pazarlıklara dayanmalıydı. Ancak bu tam olarak hesap edilememiş, Süleyman Askerî Trablusgarp'taki kadar Irak'ta başarılı olamamıştır. İstikrarsız, sorumsuz aşiret mensuplarıyla ilgili Teşkilat-ı Mahsusa'nın yaptığı hesap doğru çıkmamıştır. Ayrıca, Araplar disiplinsiz ve yağmaya girişme eğilimindeydiler. Teşkilat-ı Mahsusa ajanlarının Irak'ta Arapları toplama ve İngilizlere karşı kullanma planları başarısız kalmıştır. Zaten gayri nizami bir ordunun, batılı subayların orduları karşısında başarılı olması çok zordu. Teşkilat-ı Mahsusa'nın cihat propagandası İngilizler tarafından cömertçe verilen altınların yerini tutamamış, aşiret mensupları kimin parası çok ise o tarafa geçmişlerdir. Şunu da belirtmek gerekir ki bir çok aşiret Osmanlı Devleti'ni İngiltere kadar uzak ve yabancı görülmüştü.⁶¹

I.Dünya Savaşı'nın başlarında Irak'ta yaşananlar, Teşkilat-ı Mahsusa'nın cihat ve aşiret politikasının başarısız olması, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda karşılaştığı acı gerçeğin devamını oluşturmuştur.⁶² Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin kendi dünyasının dışındaki değişikliklerin çok gerisinde kalmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kutsal cihat çağrısı teknolojik üstünlüğün, bilimsel yöntemlerin önünde sadece sözde kalmıştır. Aslında aşiretler için değişen tek şey efendiler olmuştur.

61 Stoddard, **a.g.e.**, s.107-108.

62 Teşkilat-ı Mahsusa aşiretlerin ihanet etmesini önlemek için tedbir almamış değildir , ancak alınan tedbirler sonuca bakıldığında yetersiz kalmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın aşiretler için aldığı tedbirler: a)Aşiret reisi hükümet tarafından kendilerine verilen mukataa vesikasıyla nüfus sahibi oldukları için hükümet şeyh'ten vesikayı geri almalı ve mukataanın feshini ilan etmelidir. Böylece reisin aşiret üzerinde hiçbir etkisi kalmayacaktır. b)Bütün aşiretler affedilmeli, bundan sonra ihanet edecekler cezalandırılmalıdır. c)Harbe katılan aşiretlerin sözünde durması için şeyhin oğlu ve kardeşi hükümet nezdinde tutulmalı. d)Aşiretler arasında kıskançlıklar yaratılmalı, bu reisleri idare etmek için kullanılmalıdır. e)Irak ve havalisine şiddet kullanılmalı. Çünkü bu halk şiddet gösterilmezse isyan eder. f)Bütün aşiretler aynı anda savaşa sokulmamalı, her biri için ayrı zaman belirlenmelidir. Aşiretler gece Türk askerleri gündüz savaştırılmalıdır şeklinde ortaya konabilir. Balcıoğlu, **a.g.e.**, s.133, 156.

Lübnan ve Suriye’de Teşkilat-ı Mahsusa

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Arap ihtilalci faaliyetleriyle ilgilenmesi Trablusgarp Savaşı’ndan bile önce başlamıştır. Osmanlı parlamentosundaki Arap mebuslarından bazılarının faaliyetleri nedeniyle İttihat Terakki Halep, Şam, Beyrut, Kahire, Kudüs, Derne ve Sana’da hücreler oluşturulmuş, Arap kökenli İttihatçılar buralara gönderilmişlerdir.

1914 yılının sonlarına kadar Suriye’de Mümtaz ve Eşref Bey idaresinde Teşkilat-ı Mahsusa hücreleri şeklinde örgütlenen Osmanlı ajanları, bozguncu faaliyette bulduklarından şüphelendikleri bir çok Osmanlı subayı hakkında dosya oluşturmuşlardır. Bu çerçevede Teşkilat-ı Mahsusa bu subayları; Fransa ile ayrı barış yapmayı planlama, Suriye’nin bağımsızlığını ilan etmeyi tasarlama ve birlikleri komuta eden Türk subaylarına suikast düzenlemekle suçlanmışlardır. Bu subaylar, hapis cezası ile cezalandırılmamış, Suriye içinde başka bölgelere ya da Avrupa’ya gönderilmiştir.⁶³

Cemal Paşa sivil memurlara karşı çok daha sert tedbirler almıştır.⁶⁴ Teşkilat-ı Mahsusa 1914 yılında Fransız Konsolosluğuna el koymuş⁶⁵ fakat hiçbir işlem yapılmamıştır. Çünkü Enver Paşa Arabistan’da görüşmeler devam ederken, İtilaf Devletleri’nin ne zaman nereye saldıracağı anlaşılınca kadar statükoyu değiştirecek hiçbir şey yapılmaması yolunda emir vermiştir.⁶⁶

Teşkilat-ı Mahsusa sadece belgelerde adı geçen değil, aynı zamanda şüpheli her kişi için dosya tutmuştur. Bütün sanıklar yargılamalar sonunda suçlu

63 Stoddard, **a.g.e.**, s.123.

64 Sert tedbirlerin alınması.; 1 Gelibolu, Kafkaslar, Beerşeba ve Medine’ye çok sayıda asker gönderilmesinden dolayı, Suriye’de Osmanlı ordusu zayıf kalmıştı 2.Cemal Paşa’nın Suriyelilerin desteğini kazanmaya yönelik uzlaşma siyasetleri başarılı sonuç getirmemişti. Birçok Lübnanlı Fransa’ya sempati duyuyordu. Kahire’de bulunan Suriye cemiyeti İngilizlerin yardımıyla Suriye’de Osmanlılara karşı komplolar hazırlıyordu. Sonunda Arap ahalinin yakınlığı ve desteği tamamen kaybedilmiştir ama Suriye asayiş içinde tutulmuştur. 3.Savaşın başlamasıyla Beyrut ve Şam’daki Fransız konsolosluklarında ele geçirilen belgeler Fransa’nın Suriye’deki emelleri konusunda Osmanlıların duyduğu endişelerin haklılığını ortaya koymuştur.

65 “Teşkilat-ı Mahsusa Fransız Konsolosluğu’nu basar...konsoloslukta bulunan bazı evraklarda bu baskında Teşkilat-ı Mahsusa’nın eline geçer. Fransız Konsolosluğu’nun basılmasından sonra ele geçirilen belgele incelendiğinde İstanbul’da Arap milliyetçiliği için mücadele eden bir gizli örgütün varlığı ortaya çıkar.” Emin Demirel, **Teşkilat-ı Mahsusa’dan Günümüze Gizli Servisler**, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002, s.163.

66 Demirel, **a.g.e.**, s.125.

bulunmuş ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.⁶⁷ Ölüm cezası alanlar Ağustos 1915 ve Mayıs 1916 yıllarında Beyrut ve Şam'da halkın gözü önünde idam edilmişlerdir.⁶⁸

Teşkilat-ı Mahsusa Arap milliyetçiliğini körükleyen hareketleri sıkı bir gözetim altına almıştır. Osmanlı topraklarında alabildiğince çoğalan yabancı konsolosluklar, dostluk kuruluşları, kültürel ve edebi cemiyetler, yabancı hastaneler, yardım ocakları, öğrenim kurumaları bu gözetimlere tâbi tutulmuştur.⁶⁹ Arap bölgelerinde Amerikalı misyonerler başarılı olamamıştır. Amerikalı misyonerlerin asıl görevi Ermeniler üzerinedir. Misyoner merkezlerinin büyük çoğunluğu bunlar için teşkil edilmiş, Amerikalı misyonerler Arap bölgelerinde faaliyetlere geç başlamışlardır.

Araplar, Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerini Arap özgürlük ve bağımsızlık ateşini söndürmeyi amaçlayan İttihat Terakki'nin düşmanca komploları olarak değerlendirmişlerdir. Ama Teşkilat-ı Mahsusa Osmanlı Devleti'ne yönelik Arap ayrılıkçılığına ve batı emperyalizmi tehlikesine karşı durmakta ittihatçıların kullandığı en önemli araç olmuştur.

Hindistan'da Teşkilat-ı Mahsusa

Almanya'nın I.Dünya Savaşı başlamasından sonra Osmanlı'yı da yanına almasında en büyük beklentilerinden birisi, Panislamizm propagandası ile halife ve Müslümanların dostu sıfatını kullanarak düşmanlarını yeneceğini düşünmesidir. Durum böyleyken Almanya'nın Hint Müslümanlarını bundan ayrı tutması düşünülemezdi. I.Dünya Savaşı'na Osmanlı'nın girmesiyle

67 Arap milliyetçilerin bozguncu faaliyetlerini önlemek için tedbirler alan Cemal Paşa 1916 yılında tutuklananların bir bölümü idam edilince Suriye ve Lübnan Arapları O'na "Kasap Cemal" lakabını takmışlardır.

68 Eşref Kuşçubaşı bu mahkemeleri Osmanlı adalet mekanizmasının çökmüş olmasından dolayı yapıldığını, ne kadar üzücü de olsa acele kararlar verilmesinin şart olduğunu söylemiştir. Bu inancını şöyle dile getirmiştir: "*Mahkemeler Arap milliyetçiliği hareketinin belini kırmak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun birliğini ve bütünlüğünü, Osmanlılık'ın ifade ettiği gibi her şeyi muhafaza etmek için zaruriydi...Zaten hiçbir hükümet her hangi bir tür ihanete, hele harp zamanında göz yumamaz ve her şey olup bittikten sonra Arapların bize karşı hislerine rağmen, bu mahkemelerde ne kaybettiğimizi bana söyleyebilecek olan var mı?*" Şunu vurgulamak gerekir; Eşref Bey ittihatçı yönetime Arapların desteğinin 1916'daki idamlardan çok önce kaybedildiğini sezmiştir. Stoddard, a.g.e., s.125.

69 Atilla Çeliklepe, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu**, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002, s.95.

Cihad-ı Ekber ilan edilmiştir. “Cihad-ı Ekber Fetva-yı Şerife”si beş hükümden oluşmaktadır. İlk fetva bütün Müslümanlar üzerine cihadın farz olduğunu belirtmekte, ikinci fetva İtilaf Devletleri tebaası olan Müslümanların da cihada katılması gerektiğini vurgulamakta, üçüncü fetva cihada girmeyen Müslümanların dinen cezayı hak etmiş olacaklarını işaret etmekte, dördüncü fetva her türlü tehdit ve baskı olsa da itilaf devleti tebaası olan Müslüman askerlerin İslam askerleri ile savaşmasının cehennem azabını gerektireceği hakkındadır. Son fetvada itilaf devletleri tebaası olan Müslüman askerlerin İslam hükümetine yardımcı olan Almanya ve Avusturya aleyhine savaşmalarının da elim bir azabı getireceği hakkındadır.⁷⁰

İngiltere boş durmamış panislamizmin Müslüman uyrukları üzerinde meydana getirebileceği etkileri kırmaya çalışmıştır. İngiltere'nin bu çalışmalarını şu şekilde sıralamak mümkündür: a) Cihadın İslamın esaslarından olmadığını ve sonradan dahil olduğunu ispata çalışmak, b) Hindistan'ın Dar-ül Harp değil Dar-ül İslam olduğunu ispata çalışmak, c) Halifelik makamının Osmanlıların değil Kureyşlilerin hakkı olduğunu ve dolayısıyla Hint Müslümanlarının Türkler ve dışarıdaki Müslümanlarla ilgilenmemeleri gerektiğini ispata çalışmak ç) Kabiliyetli gençleri çağdaş eğitime teşvik etmek⁷¹

Hindistan'da İngiliz idaresini çökertmek için, hem Türkler hemde Almanlar gönüllü işbirliği içine girmişlerdir. Almanya Avrupa'da siyasi bakımdan faal Hintlileri bir araya getirerek “*Hint Milliyetçi Partisi*” adıyla bir örgüt kurmalarına yardımcı olmuştur. Avrupa'da bulunan bu Hint milliyetçilerin önderi olarak bilinen Har-Dayal'ın katkılarıyla Hindistan'ın kuzey-batı eyaletlerinde Pahtan kabilelerinin ayaklanmasını sağlamak üzere 1915 yılında planlar yapılmıştır. Türk kaynaklarında bu konu hakkında bilginin bulunmaması Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu işte parmağı olduğunu akla getirmektedir. Zaten Har-Dayal tarafından Enver Paşa ve Teşkilat-ı Mahsusa yetkililerine 20 Mayıs 1915 tarihli bir program sunulmuştur. Har-Dayal'ın sunduğu bu program Alman hükümetinin maddi yardımıyla Hintlileri özgürleştirme programıdır. Anlaşıldığına göre Har-Dayal'dan Enver Paşa'nın daha önceden haberi vardır. Dolayısıyla Teşkilat-ı Mahsusa vasıtasıyla operasyonlar başlatmıştır. İstanbul'da da Hindistan'ın bağımsızlığını savunan cemiyetler kurulmuştur. Bunlar: Genç Hindistan

70 Vahdet Keleşylmaz, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1999, s. 36-37.

71 Bkz: Hikmet Bayur, **Hindistan Tarihi**, C.3, Ankara, 1950, s.355-356.

Cemiyeti, Seyfi Hindistan Cemiyeti ismi ile bilinen cemiyetlerdir. Bu cemiyetler Türk hükümetinin izin ve onayı olmaksızın hiçbir girişimde bulunulmayacağını belirtmişlerdir.⁷²

I. Dünya Savaşı'nda bölücü hareketlerde bulunmak için Alman Genelkurmayı ile Enver Paşa tarafından teşkil edilen ve amacı; İran, Afganistan ve Hindistan'da İngiliz aleyhine ihtilaller çıkarmak olan "Rauf Bey Müfrezesi" hazırlanmıştır. Enver Paşa bu görevi Hamidiye Kahramanı olarak ün yapmış olan Hüseyin Rauf Bey'e vermiştir. Bu görevde söz konusu bölgelerin durumuna vakıf olan Afganlı, Hintli ve İranlı kişiler de bulunmaktadır.⁷³

Hindistan'a bir çok Teşkilat-ı Mahsusa ajanı gönderilmiştir. Ancak bu ajanların daha İstanbul'dan ayrılmadan İngilizler tarafından belirlenmiş olması, İngiltere'nin Hindistan üzerinde aldığı tedbirleri göstermektedir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın eksik kalan bir yönü ise bu örgütün istihbarat tecrübesinden yoksun sivil ve askeri şahıslardan oluşmasıdır. Müttefikimiz olan Almanlarla gerçekleştirilmeye çalışılan bu hareket daha başlarda Türk-Alman çekişmesine dönüşmüş hatta silahlı çatışmalara bile varmıştır. Böylesi bir ortamda kurulan Rauf Bey Müfrezesi bir seneyi aşkın bir süre faaliyette bulunmuş ancak başarı gösterememiştir.⁷⁴

Cihad-ı Ekber'den umulan sonucun çıkmamasında⁷⁵ İngiliz karşı propagandası ve panislamist tehlike için daha önce almış oldukları tedbirler baskın çıkmıştır.

Hindistan'a ulaşımın zorluğu Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerini bir hayli zorlaştırmıştır. Karayolu ile İran ve Afganistan üzerinden Hindistan'a gidebilmek çok zor da olsa mümkün olabilmiş, deniz yolu ile ulaşım adeta olanaksız olmuştur. Afganistan Emiri Habibullah ise her türlü, çağrı, teklif, vaat ve ısrara rağmen Türk ajanlarının sınırındaki faaliyetlerine göz yummakla beraber İngiliz isteği doğrultusunda yansızlığını sürdürmüştür. Savaşın Alman-Türk ittifakının

72 Keleşılmaz, **a.g.e.**, s.64-65.

73 Balcıoğlu, **a.g.e.**, s.70-71.

74 Balcıoğlu, **a.g.e.**, s.92-93.

75 I.Dünya Savaşı'nda Cihad-ı Ekber konusu ile ilgili olarak İngilizler çoğunluğunu Hitli Müslümanların oluşturduğu 550 bini savaşçı, 391 bini geri hizmette olmak üzere 941 bin kişiyi seferber ettiği ve bu kuvvetlerin 428 bini savaşçı ve 328 bini geri hizmette olan 756 bin kişinin Türklere karşı savaştığı düşünüldüğünde halifenin İslam nüfusu üzerinde hiçbir etkisinin kalmadığı açıkça görülmektedir. Keleşılmaz, **a.g.e.**, s.47.

aleyhine sonuçlanması özgürlük yanlısı Hintlilerin amaçlarına ulaşmasını engellemiştir.⁷⁶

Rusya'da Teşkilat-ı Mahsusa

İttihat ve Terakki I.Dünya Savaşında seferberliğin ilan edilmesinden sonra Teşkilat-ı Mahsusa üyelerini çeşitli bölgelerde görevlendirmiştir. Bunlardan bazıları Erzurum'a gönderilen Bahattin Şakir ile Ömer Naci'dir.

Osmanlı ordusunda sınır taburunda Ermeniler de bulunmaktaydı. Bunlar doğu illerinden kaçan Ermenilerin Rusya'ya geçmelerine yardım ettikleri için daha içerideki taburlara nakli istenmişti. Teşkilat-ı Mahsusa gibi Ermeniler de çeteler oluşturmaya başlamışlar, ancak bunlar Çarlık Rusya'sı ile işbirliği içinde olan Taşnak Komitesi'ne bağlıydılar. Teşkilat-ı Mahsusa Ermenilerin Rusya içinde ayaklanmalarını, Rusya'ya karşı ihtilalci bir tavır almalarını istiyordu. Ermeniler Çarlık Rusya'nın yanında Osmanlının yenilmesi için ellerinden geleni yapmışlardır.⁷⁷

I.Dünya Savaşının Avrupa'da başlamasından bir ay sonra Bahaddin Şakir'in Talat Paşa'ya gönderdiği raporda Ruslara karşı yaptıkları mücadeleyi şöyle anlatmaktadır: 1.“*Bir haftadan beri Narman ve Hazarkale teşkilatımızı teftiş ettiriyordum. Günden güne büyüyen teşkilatımız için pek ümit varım. Tecrübe ettik, her yerde Rus kuvvetlerini bozduk*” 2.“*Milis teşkilatı eski zamandan kalma bir gönüllü teşkilatı değildir*” 3.“*Van'a Trabzon'a silah gönderiyorsunuz. Fakat en mühim muntıkayı⁷⁸ dikkate almıyorsunuz silah ve bilhassa çok miktarda cephane isterim*” 4.“*Buranın serkomiseri Ermeni'dir. İkide hınzır Ermeni polis vardır. Bunların içerilere alınarak serkomiserliğe bizim Hamal Ferid'in tayinde mümkündür*”

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere Bahaddin Şakir zor koşullar altında teşkilatını geliştirmeye, askeri gücünü arttırmaya çalışmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa elemanları Rusya içinden aldıkları bilgileri Bahaddin Şakir'e ulaştırmışlardır. Ancak Ermeniler de Rus Konsolosluğunun istihbaratına büyük yardım etmişlerdir.⁷⁹

76 Keleşyılmaz, a.g.e., s.149-150.

77 Hikmet Çiçek, Dr. Bahattin Şakir (İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni), Kaynak Yay., İstanbul, 2004, s.122.

78 Sözü edilen muntika Erzurum'dur.

79 Çiçek, a.g.e., s.123.

Erzurum'da Bahaddin Şakir, Van'da Ömer Naci Kafkasya ve İran Müslümanlarına bir çok vaatlerde bulunan mektuplar yayınlamışlardır. Bu mektupların amacı halife ve Türk çatısı altında Ruslara karşı birleşmeyi sağlamak olmuştur. Mektupların amacını görmek açısından bir tanesini vermekte yarar vardır: *“Ey Müslüman Kardeşlerimiz!...dünyada ancak hakim olmak için yarattığı Müslümanların artık düşman esaretinden kurtulacağı zaman geldi. Yüzlerce senedir daima dindaşlarımızın kanlarını döken, şehirlerini zapteden, beşikteki masum evlatlarını süngülerle parçalayan, kızların ırz ve namusuna geçen, camilerinden kilise, mescitlerinden ahır, mezarlarından bahçe yapan zalim Rusların katil pençesinden yakamızı kurtarmak için Allahuekber sedalarıyla daldığımız derin uykudan uyanalım ve hiçbir şeyden korkmayarak silaha sarılalım...Yeryüzündeki 300 milyon İslam'ın halifesi olan kudretli padişahımız siz biçare İslamları esaretten kurtarmak ve gene peygamber efendimizin mukaddes sancağı altında toplanmak için orduyu hümayunlarını silah altına topladı...Bununla beraber sizin de mücahit kardeşlerimizin galebesini kolaylaştırmak için düşmana zarar verecek her türlü fedakarlıkta bulunmanız farzdır”*⁸⁰

Erzurum'da Teşkilat-ı Mahsusa Eylül 1914 ortalarına doğru yani Osmanlı Devleti'nin Savaşa girmesinden 1.5 ay sonra çete teşkilatını tamamlamış, harekete hazır duruma gelmiştir. Ancak Rus ordusunun ani saldırısı karşısında bu çetelerden umulan fayda görülmemiş, çeteler o civar halkından oluşturulduğu için çoğu kendi ailesini kurtarma derdine düşmüştür. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa mahkum olanları hapishanelerden çıkartarak subaylar komutasında çeteler oluşturmuş, bu yolla mahkum taburları kurmuştur.⁸¹

Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu kuruluşlarına karşılık Ruslar da kendi içlerinde *“Milli Teşkilat”* adı altında Ermeni ve Gürcü taburları kurmuşlardır. Ruslarla savaş başladıktan sonra özellikle Kafkas cephesinde teşkilatın faa-

80 Arif Cemil, **I.Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa**,Arba Yay., İstanbul, 1997, s.32-33.

81 Bununla ilgili ilk kanun 1913 yılında çıkartılmıştır. Yasanın adı *“Dar'ül-harbe Gidecek Eşhas Hakkındaki Takibat ve Mücazatın Teciline Dair Kanunu Muvakkat”* tır. Kanununun 1. maddesine göre; askerlik yaşına girmiş bir yıl veya daha fazla hapis, neyfi muvakkat (geçici sürgün) cezasıyla veya mücazati terhibiye (ağır cezalı suçlar) ile mahkum bulunanlar ve askerlik yaşına girmemiş hafif ve ağır cezalı mahkumlar savaş alanlarına gönderilebilmelerini isteyebilir. Bunlardan ahlak ve vücut bakımından gerekli niteliklere sahip olanlar askeri kıtalara yollanırlar... Ancak ırza geçme ve utanç verici suçlardan dolayı mahkum olanlar bu durumdan yararlanamazlar. Bu kişilerin seçimi Harbiye, Dahiliye ve Adliye Nezaretleri ile Sıhhiye Müdüriyet-i Umumisi'nce kurulacak adliye mensupları ve askeri memurların katıldığı komisyonlar tarafından yapılmıştır. Çiçek, **a.g.e.**, s.128-129.

liyeti Ruslarla çarpışmalar yapmak ve Rus hücumlarını durdurmaktan ibaret olmuştur. Bahaddin Şakir beş ay kaldığı Kafkas cephesinde Ermeni çetelerin orduyu arkadan vurma girişimlerine Rus ordusuna yaptıkları yardımlara bire bir şahit olmuştur. Teşkilat-ı Mahsusa harici düşmanlardan önce iç düşmanlarına karşı önlem alma zorunda kalmıştır.⁸² Savaş halindeki Türk ordusunun cephe gerisini korumak, isyan ve ayaklanmalarını önlemek amacıyla 27 Mayıs 1915 yılında “*Savaş Zamanında Hükümet Uygulamalarına Karşı Gelenler İçin Asker Tarafından Uygulanacak Önlem Hakkında Geçici Kanun*” kabul edilmiştir.⁸³

Teşkilat-ı Mahsusa'nın aldığı bütün tedbirlere rağmen Osmanlı Devleti orduları Kafkasya'da yenilmiştir. Fakat Teşkilat-ı Mahsusa Türkistan'da elini Bolşeviklerden önce tutması gerektiğini biliyordu.⁸⁴ Türkistan'da faaliyetlere girişeceği ”Türkistan Muhtariyeti” sağlayacağı düşüncesi ile Bakü'ye ulaştığı zaman, Türkistan Osmanlı yardımıyla Rus esaretinden kurtulacağı ümidini duymuş ancak Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır.⁸⁵

82 “İlanı harbi müteakip Ortodoks kilisesi namına Rus Çarı Nikolâ'da Ortodoksların reisi sıfatıyla bütün bu kilise sakinini kıyama davet eylemiş idi. Kafkas cephesindeki ordumuzun gerileri evvelce Ermeni teşkilatı ve Ordu-yu Osmani'den silahları ile firar eden ve işbu teşkilata iltihak eyleyen Ermeni çeteleri tarafından vuruluyordu...” Osman Selim Kocahanoğlu, **İttihat-Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması (1918-1919)**, Temel Yay., İstanbul, 1998, s.104.

83 Çiçek, a.g.e., s.135.

84 Kırım Türkleri Teşkilat-ı Mahsusa tarafından ne yazık ki kurtarılamamıştır. Kırım Türklerinin yardım çağrısı amacıyla Teşkilat-ı Mahsusa'ya göndermiş oldukları mektup için bkz: Balcıoğlu, “Teşkilat-ı Mahsusa Belgelerine Göre Bolşevik İhtilali Sırasında Kırım Türklerinin Bağımsızlık Mücadelesi,” **Türk Kültürü**, C.32, S.343, 1991, s.695.

85 İsrail Kurtcephe, “Teşkilat-ı Mahsusa Belgelerine göre 1917 Rus İhtilali Sırasında Türkistan,” **Atatürk Yolu**, C.3, S.62, Kasım 1993, s.408-409.

Sonuç

İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara gelmesiyle beraber Osmanlı Devleti'nde yeni bir dönem başlamıştır. İtalyanların Trablusgarp'a saldırmasıyla bir kısım Osmanlı gönüllü askeri bölgeye koşmuştur. Burada başarı sağlanacaksa da İtalyanların imdadına 1912 yılında Balkan Savaşları yetmiştir. Türk subayları bölgeden ayrılarak, haksız yere işgale uğrayan bir başka vatan toprağını savunmaya gitmişlerdir. Osmanlı Devleti bir çok bölgede uğradığı bu saldırıları önleyebilmek için bilgi toplayacak ve gerilla taktiği uygulayacak bir teşkilat kuracaktır. Mahiyeti hakkında çok şey yazılıp söylenen bu teşkilatın adı "Teşkilat-ı Mahsusa"dır.

Teşkilat-ı Mahsusa amaçları vatani kurtarmak olan kişilerden oluşmuştur. Teşkilat-ı Mahsusa kurulduğu sırada Osmanlı sistemi her açıdan çökmüş durumdadır. Bu durumda olan Osmanlı Devleti'ni tehdit eden güçlere karşı bazı başarılar elde etmiş olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Teşkilat-ı Mahsusacılar, Enver Paşa'nın verdiği görevleri yerine getirmeye çalışmışlar, bunun için de bir takım teknikler kullanmışlardır. İslam birliği propagandasıyla, dünyadaki bütün Müslümanların Osmanlı Devleti lehine desteğini kazanmaya çalışmışlar, özellikle Hindistan, Mısır, Kuzey Afrika ve Orta Asya'da isyanlar çıkartmaya yönelmişlerdir. Osmanlı sınırları içinde yaşayan Müslüman liderlerle Osmanlı askeri hareketine maddi, manevi destek verme konusunda onları ikna etmek için görüşmeler yapılmıştır. Casusluk ve karşı casusluk için hücreler ve gizli gruplar kurulmuştur. Askeri operasyonlar için düzensiz kuvvetleri silah altına almak, eğitmek ve idare etmek üzere çete savaşı uzman kadroları oluşturulmuştur. Bazı bölgelerde Osmanlı topraklarını koruyan tek ittihatçı güç olmuştur.

Sınırlı sayıdaki başarısı Teşkilat-ı Mahsusa'nın bir bütün olarak savaşın akışını etkilemeye yetmemiştir. Teşkilat, Panislamizm politikalarına çok güvenmiş, düzensiz kuvvetlerin askeri değerini olduğundan büyük sanmıştır.

Ancak şu bir gerçektir ki, Teşkilat-ı Mahsusa İtilaf Devletlerinin insan ve malzeme kaybının artmasına yol açmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa mensupları bozulmuş bir devlet sistemini korumak için gayretle çalışmışlar, içlerinden çoğu bu uğurda hayatlarını kaybetmişlerdir.

KAYNAKÇA

AHMAD, Faroz, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Çev: Nuran Yavuz, Kaynak Yay., İstanbul, 2004.

AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev: Yavuz Alogan, Kaynak Yay., İstanbul, 2006.

AKŞİN, Sina, **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İmge Yay., Ankara, 2006.

AKŞİN, Sina, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yay., Ankara, 1996.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2:1914-1995)**, Alkım Yay., Ankara.

AYBARS, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Zeus Yay., İzmir, 2006.

BALCIOĞLU, Mustafa, "Teşkilat-ı Mahsusa Belgelerine Göre Bolşevik İhtilali Sırasında Kırım Türklerinin Bağımsızlık Mücadelesi," **Türk Kültürü**, C. 32, S. 343, 1991.

BALCIOĞLU, Mustafa, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete**, Nobel Yay., Ankara, 2001.

BAYUR, Hikmet, **Hindistan Tarihi**, C. 3, Ankara, 1950.

CEMİL, Arif, **I.Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa**, Arba Yay., İstanbul, 1997.

ÇELİKTEPE, Atilla, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu**, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002.

ÇİÇEK, Hikmet, **Dr. Bahattin Şakir (İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni)**, Kaynak Yay., İstanbul, 2004.

DEMİREL, Emin, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler**, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2000.

HALAÇOĞLU, Yusuf, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., Ankara, 1995.

HANİOĞLU, M. Şükrü, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat Terakki Cemiyeti ve Jön Türkler (1889-1902)**, C. 1, İletişim Yay., İstanbul, 1985.

HİÇYILMAZ, Ergün, **Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e**, Varlık Yay., İstanbul, 1990.

KARPAT, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, Afa Yay., 1996.

KELEŞYILMAZ, Vahdet, “Türk Ordusunda Bir Vefa Örneği ve Teşkilat-ı Mahsusa Belgeleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 15, S. 44, Temmuz 1999.

KELEŞYILMAZ, Vahdet, **Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1999.

KOCAHANOĞLU, Osman Selim, **İttihat Terakki'nin Sorgulanması ve Yargılanması (1918-1919)**, Temel Yay., İstanbul, 1998.

KURTCEPHE, İsrail, “Teşkilat-ı Mahsusa Belgelerine göre 1917 Rus İhtilali Sırasında Türkistan,” **Atatürk Yolu**, C. 3, S. 62, Kasım 1993.

KUTAY, Cemal, **Birinci Dünya Harbinde Teşkilat-ı Mahsusa ve Hayber'de Türk Genci**, Tarih Yay., İstanbul, 1962.

PEHLİVANLI, Hamit, “Teşkilat-ı Mahsusa Kuzey Afrika'da (1914-1918),” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 16, S. 47, Temmuz 2000.

STODDARD, Philip Hendrich, **Teşkilat-ı Mahsusa**, Çev: Tansel Demirel, Arma Yay., İstanbul, 2003.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C. I, İstanbul, 1984.

ÜÇOK, Coşkun, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, A.Ü Hukuk Fak. Yay., Ankara, 1975.

YEL, Selma, “İttihat ve Terakki'nin Kurucularından İbrahim Temo'nun Atatürk ve İnkılapları Hakkındaki Düşünceleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 18, S. 52, Mart 2002.